

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА-ОБЕРІГ – ЛЯЛЬКА-МОТАНКА

Козлова І.М., заступник директора
Конотопська спеціалізована школа І-ІІІ ст. №9

Мистецтво українського іграшкарства віддавна було покликане формувати в дітей духовний світ та пробуджувати відчуття рідного коріння. Зараз же традиційною українською іграшкою захоплюються не лише діти – поряд із ритуальними та ігровими ляльками «народного зразка» з'являються ляльки колекційні та сувенірні, виготовлені народними майстрами та професійними художниками.

Гра з лялькою – одна з початкових форм прилучення дитини до практичного життя. Хоч це ляльки, призначені для дитячої гри, проте в них ігрові риси виявлені слабкіше, ніж обрядово-магічні. Про це свідчить наявність хреста на обличчі, асоційованого з символом сонця. Вважалося, що не можна малювати обличчя ляльці, вона не повинна ні на кого бути подібна, щоб не завдати шкоди. У деяких традиціях ці ляльки навіть не мають рук і ніг, які в обрядовому дійстві просто не потрібні. Вважалося, що лялька є посередником між живими й тими, кого на цьому світі вже чи ще немає. І найголовніша обрядова ознака – спосіб виконання цієї ляльки. Лялька створюється шляхом зав'язування і накручування без допомоги голки. Голку з ниткою застосовують при пошитті головного убору чи обробці вбрання.

Її робили для того, щоб пішов або, навпаки, припинився дощ. Або для того, щоб забрати хворобу від людини. Залежно від події робили різні ляльки. Якщо для шлюбу, то ляльки виготовляли дуже ретельно. Ляльку вбирали в український стрій, як молоду, робили великий віночок, чи корону, на голову також до ляльки-молодої обов'язково робили пару – молодого, і що ж за весілля без друзь...

Існувало повір'я, що якщо діти часто і довго бавляться лялькою-мотанкою, то сім'я скоро чекатиме на поповнення. Якщо ж їх робили діти, вони часто робили собі товариша і порадицю.

Відповідно до традицій Сівещини і Наддніпрянщини, лялька повинна бути одягнена у світлу вишиту сорочечку, під'юпник (або нижня спідничка, т.з. галька) спідницю і запаску. Усі елементи одягу є своєрідними оберегами: спідниця символізує землю, сорочка позначає

три часи – минулий, теперішній і майбутній; обов'язковими атрибутами є вишивка та намисто, які уособлюють достаток. Також повинен бути головний убір – очіпок, стрічка чи хустка – що символізує зв'язок з небом.

Поза ігровою функцією ляльки відігравали роль своєрідного відводу: коли дитина хворіла, мати замовляла мотанку – і хвороба мала перейти на ляльку, а дитина – одужати.

Робились ляльки-мотанки з тих матеріалів, які були під рукою – чи то солома, чи старі непотрібні речі, а одягалась в клаптики матерії зі старого одягу матусь і бабусь. Тому не дивно, що така лялька, зроблена власноруч, оспівана піснями, обласкана казками, одягнена в усе своє, домашнє, рідне – вважалась оберегом у родині. Якщо в сім'ї хворіла дитина, то їй робили спеціальну ляльку-мотанку, яку змотували з тієї трави, яка допоможе при хворобі, - і давали дитині – і забавка, і цілющий ефект!

У наші дні магічний зміст мотанок майже втрачений.

Однак майстрині-мотанкарки радять: якщо ви купили чи виготовили ляльку, заздалегідь подумайте про місце, яке ви їй виділите. Якщо лялька покликана сприяти любовній гармонії – у спальні, якщо це лялька на добробут і соціальний успіх – у вітальні або кабінеті. Лялька-берегиня домашнього вогнища та родинного затишку має стояти у тому місці, де члени родини найчастіше збираються разом. Ляльку в жодному разі не можна підвішувати за голову. Найкраще ставити її на підставку – так, щоб вона оглядала кімнату.

1. Авторські ляльки-мотанки Тетяни Білокрилець. – ГогольФест, 2008, 11 травня.
2. Гончаренко Ірина. Дивовижний світ ляльки-мотанки. – Умань, 2010.
3. Ничипорук Ірина. Рівненська лялька-мотанка – найбільша в Україні. – Рівненська газета, 2011, 11 квітня.
4. Сергєєва Міла. Лялька-мотанка : незвичайна іграшка, цікавий сувенір, оригінальний подарунок, сильний оберіг. – Місто вечірне, 2010, 28 жовтня.
5. Щегельська Олена . Лялька – берегиня домашнього вогнища. – Хмельницька народна газета «Є», 12 лютого 2011.